

УДК 351.84:364]-027.21

DOI: <https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/1-4/11>

Тетяна ПАЛАМАРЧУК, канд. наук з держ. упр., доц.

ORCID ID: 0000-0001-6561-8248

e-mail: tetiana.palamarchuk@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ РОЗУМІННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Вступ. У статті розглядається сучасна роль демократичної держави в забезпеченні прав і свобод громадян, зокрема щодо соціального захисту. Ураховуючи широкі зобов'язання, які держава несе перед громадянами, особливу увагу приділено системі законодавчого, інституційного та організаційного забезпечення реалізації цих прав і свобод. Фоновий контекст дослідження відзначає актуальність проблеми соціального захисту в сучасному суспільстві. Основною метою дослідження є визначення ролі соціального захисту в системі соціальної безпеки та обґрунтування її важливості в контексті державного управління.

Методи. У статті використано низку загальних та спеціальних методів наукового дослідження для вивчення системи забезпечення соціального захисту населення. Діалектичний метод дав змогу виокремити хибне розуміння організаційного забезпечення побудови політики соціального захисту держави. Системний метод дав можливість дослідити соціальний та економічний зміст соціального захисту, а також систематизувати його детермінанти. Порівняльний метод було використано для дослідження підходів різних авторів до визначення поняття "соціальний захист". Метод узагальнення було використано для надання власного розуміння поняття "соціальний захист" на основі аналізу попередніх досліджень та порівняння різних підходів.

Результати. У статті проаналізовано соціальний захист населення та виявлено низку детермінант, які характеризують ці поняття. Основні результати дослідження включають ось що. Соціальний захист передбачає обов'язкову участь держави через мінімально визначений рівень державної підтримки певних категорій населення, що опинилися в ситуації соціальних ризиків і мають рівень життя, нижчий за середній у суспільстві. Система соціальних стандартів визначає не лише реалізацію прав особи, а й забезпечує виконання цих прав із боку держави.

Висновки. Дослідження вказує на важливу роль соціального захисту у формуванні й розвитку повноцінної особистості та соціального потенціалу, що сприяє підвищенню інтенсивності соціально-економічних процесів у державі. Запровадження системи соціального захисту відкриває можливість консолідації ресурсів уразливих верств населення та їх повернення до активної соціально-економічної діяльності, що сприяє розгляду витрат на соціальне забезпечення як соціальних інвестицій.

Ключові слова: безпека, соціальний захист, соціальний потенціал, гарантії забезпечення, соціальні ризики.

Вступ

Актуальність дослідження. Сучасна демократична держава бере на себе широкі зобов'язання перед громадянами в частині дотримання їхніх прав і свобод та недопущення скорочення їх обсягу. Закріплюючи відповідний обсяг зобов'язань на конституційному рівні, держава створює в подальшому систему законодавчого, інституційного та організаційного забезпечення їх реалізації. Традиційно права та свободи людини і громадянина поділяються залежно від сфер суспільного буття (економічні, соціальні, гуманітарні, екологічні тощо), але існують такі гарантії, що мають міжгалузеве значення, а їх реалізація повною мірою покладається на механізм держави. Це стосується тих прав, які пов'язані з неможливістю людини забезпечувати свої потреби самостійно. Одним із таких прав є право людини на соціальний захист.

Держава гарантує соціальний захист, оскільки передбачається, що існує суспільний договір між нею та громадянами, згідно з яким держава розвивається за рахунок виконання громадянами свого обсягу зобов'язань, а держава, у свою чергу, забезпечує таке виконання, створюючи відповідні організаційно-правові умови та середовище. Якщо ж звести обов'язки держави до зрозумілого та простого концепту, то мова повинна йти про створення умов на гідне життя, в яких людина здатна максимально розкрити свій власний потенціал, скеровуючи результати своєї життєдіяльності на створення суспільного блага та забезпечення виконання власних зобов'язань.

Отже, держава повинна дбати про благополуччя громадян, створюючи умови для гідного життя, а особливо стосовно тих верств населення, які нездатні забезпечити

реалізацію свого трудового, інтелектуального, соціального потенціалу через певні об'єктивні фактори соціального характеру (втрата роботи, хвороба, каліцтво тощо). Буде хибним стверджувати, що держава створює систему соціального захисту для виключного кола осіб, які не можуть самостійно себе забезпечувати чи обслуговувати власні потреби. Соціальний захист – це окрема самостійна система державних гарантій, яка спрямована на підтримання певного стандарту життя в суспільстві.

Об'єкт дослідження – соціальна безпека держави.

Мета дослідження полягає у встановленні основних підходів наукової доктрини державного управління в аспекті визначення місця соціального захисту в системі державних гарантій та обґрунтуванні важливості соціальних гарантій у системі соціальної безпеки.

Методи

У процесі дослідження було використано низку загальних та спеціальних методів наукового дослідження. Так, під час аналізу системи забезпечення соціального захисту населення було використано діалектичний метод, який дав змогу виокремити хибне розуміння організаційного забезпечення побудови політики соціального захисту держави.

За допомогою системного методу було досліджено соціальний та економічний зміст соціального захисту і систематизовано його детермінанти та у висновках доведено, що соціальний захист виконує важливу функцію – він забезпечує формування й розвиток повноцінної особистості, людського та соціального потенціалу, які в подальшому здатні підвищити інтенсивність соціально-економічних процесів у державі.

За допомогою порівняльного методу було

© Паламарчук Тетяна, 2024

досліджено підходи різних авторів до визначення поняття "соціальний захист", що дало змогу оптимізувати означене поняття та за допомогою методу узагальнення надати власне розуміння цього визначення.

Результати

Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 р. (Загальна декларація ..., 1948) визначає соціальний захист як форму реалізації соціальної політики у вигляді соціальної захищеності, під якою розуміється система гарантій і зобов'язань держави для забезпечення людині права на гідне життя. Загальна декларація дає доволі широке поле для трактування сутності та змісту соціального захисту, але для цілей нашого дослідження чітко визначає, що це є елемент системи державних гарантій.

А. Мазаракі та І. Чугунов (2015, с. 252–254) трактують соціальний захист як "систему суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальний захист населення від наслідків соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо)". Дослідники звертають увагу на те, що соціальний захист як напрям державної політики та державно-управлінського регулювання є елементом системи соціального забезпечення, отже, одним із важливих елементів соціальної політики держави. Суто формально – так: соціальний захист отожднюється із соціальною політикою з огляду на семантику термінології, однак за своїм змістом та природою процесів він тісно пов'язаний з економічною складовою.

Ігнорування цього факту, на наше глибоке переконання, призводить до хибного організаційного забезпечення побудови політики соціального захисту держави.

Як слушно зазначає Д. Ковалевич (2020, с. 89–91), соціальний захист населення є конституційною прерогативою держави та проводиться її відповідними соціальними інституціями на підставі законодавчих актів шляхом використання державних соціальних стандартів. Тобто держава самостійно визначає стандарти соціального захисту, обсяг гарантій та досягає їх. Такий підхід також видається нам дещо суперечливим, хоча він відображає реальність сучасної державної соціальної політики. На це, до речі, звертає увагу у своїх дослідженнях і В. Рошило (2018, с. 135–138). Так само, як і М. Руженський (2018), В. Рошило акцентує увагу на тому, що соціальна політика та рівень соціальних гарантій у державі визначаються самою державою, а отже, стандарти соціального захисту можуть встановлюватись виходячи зі спроможності держави, а не реальної потреби населення в їх змістовності.

Такий підхід дає підстави стверджувати, що стандарти соціального захисту різні в різних країнах залежно від їх соціально-економічної спроможності та умов внутрішнього суспільно-політичного устрою. Але як зазначає М. Зверяков (2018, с. 18–21), установлення соціальних гарантій передбачає дотримання стандартів пануючого в державі концепту організації державно-владних процесів. Наприклад, упровадження парадигми сталого розвитку об'єктивує необхідність установлення високих стандартів соціального забезпечення, які визначаються не соціально-економічною спроможністю держави, а загальноприйнятими у Світі тенденціями соціального забезпечення. Ми погоджуємося із цією точкою зору, вважаючи, що стандарти соціальних гарантій повинні виходити із права людини на гідне життя. Повнота реалізації такого права покладається на державу, а отже, її економічна політика повинна розвиватися в

такий спосіб, який би давав можливість підвищувати і рівень стандартів соціального забезпечення.

Такий висновок ми знаходимо і в роботах В. Дерєги (2012), яка вказує на імператив прагнення держави до забезпечення максимально можливих стандартів соціального забезпечення людини і громадянина. О. Лаврик (2021, с. 108–109) вказує, що "соціальний захист – є комплексом соціальних, економічних, і правових гарантій, які забезпечують в країні кожному людину правом на медичну і професійну реабілітацію, економічний захист і підтримку працівників та їх сімей у випадку тимчасової втрати працездатності на виробництві, збереження здоров'я у процесі праці, на безпечну працю і ін.". О. Крюков (2009) трактує соціальний захист як обов'язковий елемент економічної системи держави, що визначає рівень суспільного добробуту і є важливою умовою її економічної та соціальної стабільності. Ми погоджуємося з позиціями вчених, що соціальний захист має економічну основу, фундамент, на якому ґрунтується той рівень стандартів, які повинна забезпечувати держава.

Т. Ілляшенко, Н. Котенко та У. Клюка (2010) приходять до висновку, що концепція соціального захисту як елемент функціонування розвиненої держави виникла в США в 30-х рр. XX ст. і поступово поширилася в західній соціології для позначення системи заходів, що захищають будь-якого громадянина від економічного і соціального обмеження внаслідок безробіття, втрати або різкого скорочення прибутку, виробничої травми або профзахворювання, інвалідності, старості, втрати годувальника. Тобто поява соціального захисту є реакцією держави на погіршення економічних умов розвитку. До такого самого висновку приходять Л. Чорний, О. Романюк (2009) та ін., вказуючи що соціальний захист – це засіб, за рахунок якого держава намагається досягнути балансу соціально-економічного розвитку суспільства. Саме тому С. Ярошенко (2005) робить висновок, що запровадження стандартів соціальних гарантій, зокрема на рівні Декларації прав людини, демонструє прагнення сучасних правових держав уникнути соціальних сплесків та ризиків соціальних конфліктів за рахунок запровадження певних зобов'язань із соціального забезпечення населення.

Такі точки зору дають нам підстави зробити такий висновок: держава, запроваджуючи стандарти соціального захисту, бере на себе обов'язки фінансового забезпечення найбільш уразливих верств населення, що, у свою чергу, повинно стимулювати економічний розвиток. К. Ревун (2015, с. 28–30) наголошує, що фінансові аспекти реалізації гуманітарних цілей та цілей соціального захисту населення стосуються не лише обов'язку держави витрачати фінансові ресурси на забезпечення незахищених верств населення, а й розподілу такого навантаження на інші верстви суспільства. Так само стверджують і Н. Пігуль, О. Люта та А. Бойко (2015, с. 32–34), а це означає, що існує напрям досліджень у науковій доктрині державного управління, який тяжіє до виведення соціальних гарантій із системи суто державних гарантій, делегуючи частину повноважень з їх досягнення та забезпечення від держави самому суспільству. Це означає високий рівень суспільної свідомості та правової культури соціуму, а отже, виступає не стільки елементом концепту сталого розвитку, скільки індикатором досягнення цілей такого розвитку.

К. Дубович (2015, с. 65–67) визначає соціальний захист, з одного боку, як функціональну систему, тобто систему напрямів, по яких вона здійснюється, а з

другого – інституціональну, тобто систему інститутів, що її забезпечують (державна, суд, профспілки й інші громадські організації). Такий системний підхід детермінує складність реалізації державою гарантій із соціального захисту та забезпечення, а також необхідність запровадження громадсько-правової моделі системи соціальних послуг.

Про це слушно у своїх дослідженнях зазначає Р. Гребя (2016, с. 52–54), аналізуючи зміст соціальної політики та виділяючи соціальні гарантії в один із провідних елементів всієї системи конституційних гарантій розвитку населення держави.

С. Бичков (2011) розглядає соціальний захист населення у широкому розумінні як систему організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в державі. Системний підхід до розуміння соціального захисту панує і в роботах М. Чорної (2019, с. 155–157), яка визначає його як "систему економічних, соціальних, правових, організаційних заходів, що забезпечує працездатній людині і громадянину відповідні умови для поліпшення свого добробуту за рахунок особистого трудового внеску, а непрацездатним та соціально уразливим верствам працездатного населення – гарантії в користуванні суспільними фондами споживання, матеріальну підтримку, зниження податків". Таке твердження дослідниці розкриває зміст конституційного права людини на соціальне забезпечення та гідні умови життєдіяльності. Людина реалізує свої права за рахунок тих умов, які створює держава, але якщо людина втрачає можливість такої реалізації внаслідок соціальних ризиків, то держава гарантує вирівнювання умов для подальшої життєдіяльності та гідного рівня життя.

На думку Т. Гарасимів (2004, с. 17–18), соціальний захист реалізується за рахунок соціальних і юридичних гарантій, які захищають людину від свавілля інших, а також спрямовані на забезпечення необхідних умов для розвитку повноцінної особистості: в сім'ї, праці, відпочинку, управлінні. Натомість Н. Пильгун (2014) підходить до визначення соціального захисту через систему відповідних відносин, спрямованих на задоволення матеріальних та інших потреб громадян за рахунок засобів, створених державою. Усе це укладається в концепт державної соціальної політики, а соціальний захист виступає мірилом її ефективності та соціальної спрямованості.

С. Устинов (2011, с. 94), трактуючи "соціальний захист", протиставляє це поняття "соціальному забезпеченню". На думку вченого, вони співвідносяться як загальне та окреме, а соціальний захист забезпечується системою державних гарантій соціального забезпечення. Тому він визначає перший як "діяльність соціально орієнтованої держави, яка здійснюється через комплекс організаційно-правових та соціально-економічних заходів", а другий – як комплекс відповідних заходів. Ми звертаємо увагу на такий підхід, оскільки в подальшому, в практичному вимірі, саме він слугуватиме нам фундаментом для визначення орієнтирів та індикаторів організаційно-правового та інституціонального забезпечення системи соціального захисту в державі. Іншою є позиція І. Сироти (2000, с. 9–12), який синонімізує терміни "соціальний захист", "соціальне забезпечення", вважаючи їх проявом функції держави, яка піклується про громадян. На наше переконання, ці два терміни дійсно різні, оскільки "забезпечення" передбачає активну владно-управлінську діяльність зі створення відповідних умов, а "захист" – активну діяльність із реалізації завдань соціальної політики виходячи із створених умов.

В. Рудик (2006, с. 99–100) тлумачить соціальний захист як "систему заходів економічного, організаційного та правового характеру, що реалізується державою щодо громадян, які у зв'язку з настанням соціального ризику потребують матеріального забезпечення (допомоги)". Таким визначенням дослідник ставить виконання державою своїх зобов'язань із соціального захисту в залежність від настання соціальних ризиків. На нашу погляд, такий підхід є хибним, оскільки система соціальних гарантій повинна існувати незалежно від жодних умов, оскільки це є сферою відповідальності сучасної соціальної, демократичної держави.

Ми наголошуємо на тому, що соціальний захист є обов'язком держави, і система його забезпечення не може створюватися лише за умови необхідності мінімізації чи подолання наслідків соціальних ризиків. Так, соціальний захист є реакцією на відповідні соціальні ризики початку ХХ ст., але в подальшому він стає невід'ємним індикатором рівня демократизації суспільно-політичних процесів у державі.

Соціальний захист стає не стільки механізмом кризового втручання, скільки стратегією профілактики негативного впливу можливих соціальних ризиків. Він не лише усуває наслідки соціальної нерівності, а й передбачає збалансований перерозподіл суспільних благ, стаючи способом зменшення нерівності та подолання (недопущення) маргіналізації окремих осіб, сімей і соціальних груп (Кочеміровська, Пищуліна, 2018, с. 71–75). Нами підтримується ця теза, а тому ми повинні звернути увагу на ті обставини, за яких соціальний захист може існувати як детермінант державного управління.

Ідеться про створення системи юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів, що забезпечують їх реалізацію та відповідно формують інституційні умови підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення (Лисяк, 2017, с. 25–27). Можна було б говорити, що саме в такий спосіб здійснюється державна соціальна політика, але соціальний захист є поняттям значно вужчим, ніж предмет всієї загальнодержавної соціальної сфери.

За своєю економічною сутністю соціальний захист є частиною розподільної системи та співвідноситься із такими соціально-економічними категоріями, як спосіб життя, рівень достатку і рівень доходів. У цьому контексті А. Клименко (2019, с. 47–54) акцентує увагу на тому, що соціальний захист має соціально-економічну природу, а тому його забезпечення виходить за межі суто соціальної політики держави. З іншого боку, С. Прилипко (2007, с. 43) визначає основною метою соціального захисту регулювання суспільних відносин у сфері матеріального забезпечення і соціального обслуговування найбільш незахищених верств населення. Але при цьому дослідник акцентує увагу саме на економічній природі такого забезпечення.

Соціальний захист це своєрідна форма вираження соціальної політики держави, спрямованої на матеріальне забезпечення певних категорій громадян за рахунок реалізації економічного потенціалу та спрямування результатів економічного зростання в соціальну сферу. Традиційно це пов'язують із перерозподілом державних фінансів і створенням такого економічного підґрунтя, за рахунок якого держава здатна вирішувати не лише існуючі проблеми соціального забезпечення, а й оперативно реагувати на нові соціальні ризики. Це означає, що соціальний захист повинен розглядатися в динаміці, тобто з урахуванням трендів соціально-економічних процесів, прогнозування

потенційних соціальних ризиків та розробки заходів із протидії їм. Задоволення потреб громадян у разі втрати ними джерела засобів для існування, настання невідворотної втрати повноцінної функціональності особи (каліцтво, професійне захворювання тощо) означає необхідність передбачення державою відповідних наслідків соціальних ризиків. А тому ми приходимо до логічного висновку про необхідність страхування осіб від настання таких ризиків. Таким чином, у систему соціального захисту імплементуються суто економічні відносини – відносини страхування. Це одночасно дає змогу розширити можливості держави із соціального забезпечення й засоби реалізації громадянами їх права на соціальний захист, а державі – на практичне втілення відповідних гарантій.

У такому контексті нам видається слушною позиція Е. Лібанової (2004, с. 12–14), яка вважає, що соціальний захист населення – "це матеріальне забезпечення всіх без винятку громадян не нижче соціальних нормативів, а також гідних умов проживання". Такий підхід дійсно має спиратися та логіку, оскільки, ув'язуючи систему соціальних гарантій, стандартів соціального забезпечення, механізми соціального захисту із рівнем життя в державі, ми опиняємося в ситуації, коли практичне вираження соціального захисту детермінується суто через рівень матеріального статусу громадян. А отже, ідеться про перерозподіл фінансових ресурсів у державі з метою встановлення певного рівня соціального забезпечення, балансу матеріального забезпечення рівня життя.

Тому ми можемо трактувати соціальний захист як сукупність принципів, правил, методів, економічних, правових, соціальних гарантій, що забезпечують дотримання найважливіших соціальних прав, мінімально достатніх умов життя, задоволення потреб підтримки життєзабезпечення різних соціальних груп.

В. Скуратівський та О. Палій (2003, с. 92–95) соціальний захист трактують як комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства за конкретних економічних умов. Подібної позиції дотримується О. Єрмоловська (1996, с. 26), яка визначає поняття "соціальний захист" як систему відносин між індивідом і соціумом з приводу розв'язання протиріч між негативними соціальними наслідками становлення ринкової організації виробництва й реальними можливостями людини адаптуватися до них. Таким чином, узагальнюючи соціальний та економічний зміст соціального захисту, ми можемо виділити такі його детермінанти:

- передбачає обов'язкову участь держави через мінімально визначений рівень державної підтримки певних категорій населення, які стикнулися із соціальними ризиками та опинилися в ситуації, коли рівень їхнього життя та достатку є нижчим за середній рівень забезпеченості в суспільстві;

- наявність визначених індикаторів рівня життя, які встановлюються державою та суспільством і означають реалізацію конституційних прав особи на гідне життя;

- існування системи соціальних стандартів, які стосуються не лише реалізації тих чи інших прав особи, а й забезпечення реалізації таких прав з боку держави;

- активну модель відносин суспільства, індивіда та держави в процесі запобігання настанню соціальних ризиків та подолання їх негативних наслідків, що частіше за все розкривається через відносини страхування;

- наявність усталеної системи механізмів реалізації державою своїх гарантій та зобов'язань у сфері

соціального захисту, що розкривається через практичне використання інструментарію соціальної політики.

Соціальний захист виконує важливу функцію – він забезпечує формування й розвиток повноцінної особистості, людського та соціального потенціалу, які в подальшому здатні підвищити інтенсивність соціально-економічних процесів у державі. Створюючи відповідний рівень соціального захисту населення, держава повертає найбільш уразливі його верстви, або осіб, які відчували на собі соціальні ризики, до активної економічної діяльності. Логічним наслідком цього стає консолідація внутрішніх інтелектуальних, трудових та економічних ресурсів держави, джерелом яких виступає населення. У такому розумінні призначення соціального захисту ми знаходимо два важливі зауваження:

- створення системи соціального захисту потребує від держави певних ресурсних витрат, які спрямовуються на максимальне розширення можливостей реалізовувати права найбільш уразливим верствам населення;

- наслідком запровадження системи соціального захисту для держави в цілому є повернення соціально уразливих верств населення до активного соціально-економічного буття, що дає можливість розглядати державні витрати на заходи соціального забезпечення як своєрідні соціальні інвестиції.

Такий підхід дає нам можливість говорити про зустрічні спрямування векторів державної соціальної політики: з одного боку, держава виконує свої соціальні зобов'язання перед населенням, з другого – населення, споживаючи відповідні соціальні послуги, отримує можливість для ще більшої активізації власного потенціалу, який втілюється у виконання ним своїх зобов'язань перед державою, зокрема в частині сплати податків, трудової діяльності тощо.

На думку А. Гончарова (2011, с. 15), соціальний захист як система державних гарантій передбачає здійснення державою виконавчої та розпорядчої діяльності через відповідний механізм держави, спрямований на досягнення основних цілей державного розвитку в цілому. Такі цілі детермінують розвиток соціуму та нації, а отже, соціальних захист є засобом, який безпосередньо впливає на формування національної свідомості та отождолення суспільства зі своїм значенням для держави. Інакше кажучи, дослідник відзначає, що рівень та повнота практичної реалізації соціального захисту є певною характеристикою держави як соціальної та демократичної.

Тобто від рівня соціального захисту залежить і рівень соціально-економічного розвитку держави, це зовнішній прояв суспільної стабільності. Тому якість гарантій соціального захисту є ще й одним із проявів якості державного механізму, засобом реалізації іміджу держави та її позиціонування на світовій арені.

А. Клименко (2019, с. 49–53) у своїй монографії зазначає, що соціальні гарантії, які зобов'язується реалізовувати держава, повинні набути необхідного правового закріплення, державно-юридичного вираження та практичної реалізації. Для цього, на думку дослідника, необхідним є змістовне узгодження між категоріями: "соціальний захист", "соціальне забезпечення", "соціальні гарантії". При цьому вчений вважає більш пріоритетним та вдалим визначення "соціальне забезпечення", яке, у свою чергу, включає в себе всі інші та є більш всеосяжним. "В контексті забезпечення соціальних потреб людини поняття "соціальне забезпечення" є ширшим, більш містким і включає сприяння реалізації

особою своїх соціальних прав, охорону цих прав, захист і відновлення порушених соціальними ризиками прав". Ми частково поділяємо таку позицію дослідника, вважаючи слушною побудову ним триумвірату імперативів політики соціального захисту. Але, на нашу думку, "соціальний захист" як правова категорія має ширше значення, ніж категорія "соціальне забезпечення".

Соціальний захист є формою протидії державою соціальним ризикам, що розкривається через синтаксичне навантаження на саме слово "захист", це активна форма державно-управлінського впливу на ті тенденції та процеси, що мають негативне значення для суспільства в цілому та окремих громадян. "Забезпечення" в такому сенсі уявляється нам конкретною моделлю державного впливу з протидії соціальним ризикам, тобто конкретними засобами (соціальне страхування, пенсійне забезпечення, політика зайнятості тощо). Соціальний захист означає забезпечення гідного рівня життя громадян, а тому можна говорити, що його місце в системі державних гарантій є центральним, оскільки найвищою цінністю для будь-якої демократичної держави є життя і здоров'я її громадян.

Продовжуючи логіку цієї тези, ми приходимо одразу до двох важливих висновків:

- соціальний захист як самостійна функція держави та система державних гарантій можливі виключно в демократичних країнах. Піклування про своїх громадян є зобов'язанням демократичної, правової держави із розвинутою системою інститутів громадянського суспільства та правовою культурою самого населення;
- соціальний захист, виступаючи центральною функцією демократичної держави, об'єктивує необхідність спрямування соціально-економічного середовища держави на його забезпечення, тобто на забезпечення гідного рівня життя громадян. Таким чином, основна місія держави проявляється у створенні умов для досягнення суспільного блага, одним із проявів яких є досягнення максимального рівня соціального забезпечення найбільш уразливих верств населення, у тому числі за рахунок протидії наслідкам соціальних ризиків.

Доволі цікавий напрям наукового дискурсу стосовно ролі та місця соціального захисту в системі державних гарантій пропонує М. Кравченко (2011, с. 252–255). Вона піднімає питання щодо того, яку природу має соціальний захист: похідну від необхідності реагування на соціальні ризики чи первинну, як засіб реалізації державних гарантій конституційних прав людини. Якщо гідне життя розглядається як мета соціальної політики, то соціальний захист виступає своєрідним запобіжним механізмом, який сприяє її реалізації. Але якщо розглядати соціальний захист як своєрідну сферу суспільних відносин, тоді ми розуміємо необхідність розширеного його тлумачення, оскільки до таких відносин можуть долучатися й суб'єкти приватного права.

Разом з тим така конструкція не буде повною мірою відображати соціальні зобов'язання держави, оскільки вона делегуватиме частину своїх обов'язків приватному сектору. Хоча така ситуація і можлива, але в країнах із надзвичайним рівнем розвитку суспільної свідомості, соціальної відповідальності бізнесу та транспарентності правового забезпечення державно-управлінської діяльності.

У демократичній державі соціальний захист стає не стільки механізмом кризового втручання, скільки стратегією профілактики негативного впливу можливих соціальних ризиків. Він, таким чином, не лише усуває наслідки соціальної нерівності, а й передбачає збалансований перерозподіл суспільних благ, стаючи

способом зменшення нерівності та подолання (недопущення) маргіналізації окремих осіб, сімей і соціальних груп (Кочемировська, Пищуліна, 2012, с. 7–9). За таких умов слушно зауважити, що соціальний захист це не просто комплекс зобов'язань держави, спрямованих на підвищення якості життя соціально уразливих верств населення, це напрям організації державно-владних відносин у такий спосіб, який здатен забезпечити баланс розвитку суспільства за рахунок перерозподілу фінансових ресурсів на задоволення потреб на гідне життя всіх без винятку громадян.

При цьому не слід ототожнювати високий рівень забезпечення соціальних стандартів та виконання гарантій соціального захисту населення із досягнення державою цілей соціалістичної доктрини: "від кожного за його здібностями, кожному за його потребами". Цей рудиментарний декларативний наратив періоду панування радянського доктрини не має нічого спільного із соціальною державою. Основна відмінність полягає в тому, що сучасна демократична держава дійсно запроваджує системний підхід до забезпечення гідного рівня життя всім громадянам, розробляючи соціальну політику. Місце системи соціального захисту в ній об'єктивується необхідністю спочатку запобігання, а згодом – реагування на наслідки соціальних ризиків. Для цього і функціонує система соціального страхування.

Але як слушно зазначає Н. Шульга (2011, с. 25–27), категорія "соціальний захист" передбачає перерозподіл національного доходу з метою забезпечення певних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків". Тобто незалежно від наявності системи соціального страхування основний тягар фінансового забезпечення соціального захисту несе саме держава.

З одного боку, такий висновок є слушним, ураховуючи, що все ж таки соціальний захист входить до системи державних гарантій перед соціумом, але рівень розвитку держави є співвідносним із рівнем розвитку правосвідомості суспільства, а в умовах його високого рівня та розвитку правової культури приватний сектор також бере активну участь у соціальному захисті населення, оскільки розуміє, що від рівня консолідації людських ресурсів залежить розвиток економіки.

Тому С. Устинов пропонує таку точку зору на соціальний захист, згідно з якою він уявляється системою взаємних гарантій держави, приватного сектору та громадян з метою дотримання максимально високого із можливих рівня життєдіяльності соціуму за рахунок реалізації економічного потенціалу останніх двох учасників таких відносин та формування потужної системи державних гарантій із перерозподілу фінансових ресурсів з метою подолання наслідків соціальних ризиків (Устинов, 2011, с. 90–95). Описана дослідником модель за своєю природою є трипартизмом, тобто системою відносин держави, бізнесу та найманих працівників, метою якої є дотримання балансу прав та інтересів розвитку кожної підсистеми.

Розглядаючи соціальний захист у такому контексті, ми можемо зробити висновок, що держава має одночасні зобов'язання перед працівниками (громадянами) із забезпечення гідного рівня їх життя та реалізації повноти їх конституційних прав на досягнення таких умов, а також перед роботодавцями. Останні проявляються в мінімізації наслідків соціальних ризиків та забезпеченні їх трудовими ресурсами, а осіб, які постраждали від таких ризиків, – гідним рівнем матеріального забезпечення та соціогуманітарних послуг.

Дискусія і висновки

Узагальнюючи наведені вище підходи наукової доктрини державного управління в аспекті визначення місця соціального захисту в системі державних гарантій, слід послідовно зробити такі узагальнення.

Передусім існує кілька підходів до визначення сутності та природи соціального захисту. Так, більшість учених (А. Мазаракі, Д. Ковалевич, В. Рошило, М. Руженський, І. Чугунов та ін.) розглядають його як обов'язок держави забезпечувати гідний рівень життя громадян. Натомість деякі дослідники (В. Деріга, О. Крюков, Т. Ілляшенко, Н. Котенко, У. Клюка) визначають його як складову соціально-економічної політики держави, спрямовану на перерозподіл фінансових ресурсів та соціальних благ у такий спосіб, щоб мінімізувати вплив соціальних потреб найбільш уразливих верств населення. Панування системного підходу у роботах деяких учених (К. Дубович, С. Бичков, Т. Гарасимів та ін.) демонструє складну структуру такого явища, як "соціальний захист", детермінуючи його як систему організаційно-правових, інституційних та інших засобів, спрямованих державою на забезпечення конституційних прав людини на гідний рівень життя та мінімізацію наслідків соціальних ризиків.

Найбільше нам імпонує саме такий системний підхід, оскільки він дає змогу не лише визначити зміст та природу соціального захисту, а й детермінувати його місце в системі державних гарантій. Соціальний захист як складне організаційно-правове явище забезпечується державою через сукупність владно-управлінських заходів та рішень, а також за допомогою відповідного механізму держави.

Але при цьому ми наголошуємо на тому, що соціальний захист у демократичних країнах набуває такого стану розвитку, який дає змогу говорити про часткове делегування обов'язків держави з його створення та забезпечення до приватного сектору та неурядових інституцій. Тут і прояв відносин трипартизму, і створення дієвої системи соціального страхування від різних ризиків, пов'язаних із втратою людиною спроможності самостійно забезпечувати себе. Ми також приходимо до висновку, що якість системи соціального захисту визначає стан соціальної політики держави, а також безпосередньо демонструє відповідність проголошених принципів реальному стану демократичного розвитку.

Хоча слід зробити і важливе зауваження: держава самостійно встановлює соціальні стандарти, а також досягає їх, а тому говорити про досяжність цілей соціального захисту слід з урахуванням цього. Інакше кажучи, держава не визначає реальний рівень гідного життя, а, виходячи із власних соціально-економічних можливостей, встановлює мінімальні стандарти соціального забезпечення.

На перший погляд, це є суттєвим недоліком, однак насправді в інший спосіб неможливо встановити індикатор "гідного життя" соціально уразливих верств населення. У подальшому ми доведемо навіть і той факт, що встановлення індикаторів "гідності" життя та "повноти" соціального захисту неможливо навіть на рівні міжнародно-правових актів. Можна лише зіставляти та порівнювати системи й моделі соціального захисту різних держав між собою для пошуку найбільш ефективних засобів дотримання конституційних гарантій громадян на гідний рівень життя.

Соціальний захист є не однорідним явищем, а включає в себе сукупність державних гарантій, дотримання яких переслідує різні цілі та стосується

різних аспектів забезпечення "гідного рівня" життя населення залежно від того, які саме соціальні ризики впливають на суспільство:

- соціальне забезпечення внаслідок втрати засобів існування чи спроможності громадянами реалізувати власні трудові та економічні права через загальний незадовільний стан розвитку економіки держави;

- соціальний захист від втрати роботи внаслідок настання ризиків безробіття або професійних чи інших захворювань, каліцтва тощо. Тобто тих, які пов'язані із настанням ризиків під час реалізації громадянами свого трудового потенціалу;

- соціальне забезпечення осіб, які втратили працездатність, або які не мають змоги внаслідок вроджених хвороби (каліцтва) реалізувати власний трудовий потенціал;

- соціальний захист материнства та дитинства, а також громадян, які потребують батьківського піклування;

- пенсійне забезпечення та захист громадян похилого віку, які не мають можливості забезпечити себе необхідним рівнем піклування, та осіб з низьким рівнем функціональності;

- захист окремих категорій громадян, які не забезпечені базовими соціальними стандартами (житлом, медичним обслуговуванням тощо).

Таким чином, соціальний захист є надзвичайно розгалуженою сферою державно-управлінського впливу, що пов'язано з великим рівнем дисперсії соціальних ризиків. Держава своїм впливом повинна забезпечувати досягнення гідного рівня життя всіх громадян з урахуванням особливостей наведених вище структурних елементів прав громадян на соціальне забезпечення.

Важливим є також висновок про те, що на сьогодні в науковому дискурсі немає єдності стосовно визначення співвідносності між такими категоріями, як: "соціальний захист", "соціальне забезпечення", "соціальні гарантії". На наше глибоке переконання, "соціальний захист", особливо з точки зору системного підходу, є більш загальним і всеохопним та включає в себе як систему державних гарантій досягнення мінімального гідного рівня життя, так і засобів їх забезпечення. "Захист" є категорією значно ширшою з точки зору можливостей включення в його зміст інструментарій державно-управлінського впливу на соціальну сферу, метою якого є одночасне досягнення високого рівня суспільного благополуччя та ліквідації наслідків соціальних ризиків. "Соціальний захист", на противагу всім іншим аналізованим категоріям, характеризується ще однією детермінантною – перманентністю існування системи такого захисту. Незважаючи на те, що причиною появи цього терміна стали глибокі соціальні ризики, в сучасних демократичних державах система соціального захисту створюється для постійного підтримання гідного рівня життя громадян. Це пояснюється тим, що деякі громадяни потребують соціального захисту не через соціальні ризики, а через інші об'єктивні фактори.

Разом з тим ми наголошуємо на тому, що протидія соціальним ризикам є важливим напрямком в аспекті забезпечення повноти соціального захисту. Держава створює додаткову систему засобів із прогнозування, запобігання та протидії наслідкам соціальних ризиків. Цей інструментарій держави використовується в тому випадку, коли існує потреба різкого та оперативного втручання для соціального вирівнювання. Тут ідеться вже про економічну природу соціального захисту, яка проявляється одразу в кількох державних гарантіях:

– гарантії забезпечення соціальної рівності та стандартів гідного життя за рахунок перерозподілу фінансових ресурсів з метою надання допомоги найбільш вразливим верствам населення;

– створення системи страхування від соціальних ризиків, що дає змогу акумулювати фінансові ресурси та витратити їх виключно за потреби, тобто у разі настання таких ризиків.

На перший погляд, така економічна компонента соціального захисту є надмірно складною для ефективного та оперативного управління, але насправді вона виконує важливу функцію – зменшення фінансового тягаря, який несе держава в процесі забезпечення соціального захисту населення. Відбувається одночасно перерозподіл джерел фінансування системи соціального захисту, забезпечення державних гарантій і, крім цього, – залучення до процесів соціального забезпечення суб'єктів приватного сектору, неурядових інституцій тощо.

Така складна природа соціального захисту демонструє його провідне місце в системі державних гарантій. Саме забезпечення гідних умов життя, стану соціальної рівності та захищеності, а також ефективність у протидії соціальним ризикам – усе це займає центральне місце серед основних конституційних потреб людини і громадянина. Забезпечуючи їх, держава створює цілу систему організаційно-правових, інституціональних та функціональних засобів та інструментів; консолідує апарат держави, регулюючи суспільні відносини з приводу соціального страхування тощо. Усе це, у свою чергу, дає цікавий ефект – активізує соціально-економічний потенціал держави. Зі свого боку, громадяни активізують інтелектуальний, людський та соціальний капітал; а суб'єкти економічних відносин – трудовий та економічний. Коли досягається критичний стан такої консолідації потенціалів, забезпечується економічне зростання держави. В цьому контексті соціальний захист розглядається нами і як важлива складова всієї соціально-економічної підсистеми держави, і як середовище реалізації конституційних прав та свобод людини.

Разом з тим така громіздка система потребує складного механізму державного регулювання. Соціальний захист виступає об'єктом публічного управління, і для того щоб цілі й завдання такого захисту були досягнуті максимально, необхідна розробка дієвих владно-управлінських рішень та ефективних механізмів. Для цього слід детально дослідити структуру соціального захисту, його юридичну та економічну природу. Усе це дасть змогу побудувати таку модель публічного управління соціальним захистом, яка відповідатиме вимогам концепту сталого розвитку.

Список використаних джерел

- Бичков, С. (2011). Сучасна система соціального захисту в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (12).
- Гарасимів, Т. (2004). Право соціального забезпечення України. Гончаров, А. В. (2011). Теоретико-правові засади соціального захисту в Україні [Неопубл. автореф. дис. канд. юрид. наук].
- Греба, Р. (2016). Соціальне сприяння особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, як основа громадсько-правової моделі системи соціальних послуг. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 31(4), 51–56.
- Дерега, В. (2012). *Соціальна і гуманітарна політика*. ЧДУ ім. Петра Могили.
- Дубович, К. В. (2015). Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан та перспективи впровадження. *Аспекти публічного управління*, 17(3), 64–69.
- Єрмоловська, О. Ю. (1996). Соціальний захист як фактор стабілізації життєвого рівня населення в умовах трансформаційної економіки [Неопубл. автореф. дис. канд. екон. наук].

Загальна декларація прав людини (рос./укр.), *Декларація Організації Об'єднаних Націй* (1948). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

Зверяков, М. І. (2018). Теоретична парадигма сталого розвитку та українські реалії. *Економіка України*, (10), 10–31.

Ілляшенко, Т. О., Котенко, Н. В., & Ключа, У. В. (2010). Оцінка соціальних моделей у контексті обґрунтування оптимальної стратегії сталого розвитку України. *Вісник Сумського державного університету. Серія. Економіка*, 2(1), 22–29.

Клименко, А. П. (2019). *Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст*. Юрайт.

Ковалевич, Д. А. (2020). Соціальний захист населення як важливий напрям соціальної політики держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 30, 87–93.

Кочеміровська, О. О., & Пищуліна, О. М. (2012). *Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні*. НІСД.

Кравченко, М. (2011). Основні напрями модернізації державної політики у сфері соціального захисту населення України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 4, 249–257.

Крюков, О. І. (2009). Соціальна забезпеченість населення як чинник побудови соціальної держави: Україна та європейський досвід. *Державне будівництво*, (2). http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_2_47

Лавров, О. (2021). Соціальне страхування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*, 31(2), 107–115.

Лисяк, Л. (2017). Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економіка"*, 11 (1), 22–30.

Лібанова, Е. М., & Палій, О. М. (2004). *Ринок праці та соціальний захист*. С. Павличко "Основи".

Мазаракі, А., & Чугунов, І. (2015). *Державне фінансове регулювання економічних перетворень*. КНТЕУ.

Пильгун, Н. (2016). Соціально-правова держава на етапі сучасного державотворення в Україні. *Історико-теоретичні засади державотворення в Україні*.

Пігуль, Н., Люта, О., & Бойко, А. (2015). Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні. *Вісник Національного банку України*, (1), 30–35.

Прилипко, С. М. (2007). Предмет права соціального забезпечення [Неопубл. автореф. дис. д-ра юрид. наук].

Ревун, К. (2015). Фінансові аспекти реалізації гуманітарних цілей в управлінні збалансованим розвитком національної економіки. *Світ фінансів*, (4), 22–31.

Рошило, В. (2018). Місцеві бюджети в умовах децентралізації: проблематика формування та напрями реформування. *Бізнес-навігатор*, 44(1–2), 134–139.

Рудик, В. (2006). Соціальний захист громадян: про питання понятійно-термінологічного складу в теорії та практиці. *Підприємництво, господарство і право*, 3, 98–108.

Руженський, М. (2013). *Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України*. ІПК ДСЗУ.

Скуратівський, В., & Палій, О. (2003). *Соціальна політика*. УАДУ.

Устинов, С. (2011). Співвідношення термінів "соціальний захист" та "соціальне забезпечення" в законодавстві України. *Юридична наука і практика*, 2, 90–95.

Чорна, М. (2019). Сутність права громадян на соціальний захист. *Підприємництво, господарство і право*, 4, 151–158.

Чорний, Л., Романюк, О., Рубановський, К., & Попович, В. (2009). Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. *Реальний стан та перспективи реформування*. Центр громадської експертизи.

Шульга, Н. В. (2011). Співвідношення понять "соціальне забезпечення" та "соціальний захист". *Митна справа*, 4(76), 24–28.

Ярошенко, С. (2005). *Право соціального забезпечення*. КНЕУ.

References

- Bychkov, S. (2011). Suchasna systema sotsialnoho zakhystu v Ukraini. *Derzhavne upravlinnia: udoskonallennia ta rozvytok*, 12 [in Ukrainian].
- Chorna, M. (2019). Cutnist prava hromadian na sotsialnyi zakhyst. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, (4), 151–158 [in Ukrainian].
- Chornii, L., Romaniuk, O., Rubanovskiy, K., & Popovych, V. (2009). Systema sotsialnoho zakhystu ta sotsialnoho zabezpechennia v Ukraini. *Realnyi stan ta perspektyvy reformuvannia. Tsentr hromadskoi ekspertyzy* [in Ukrainian].
- Dereha, V. (2012). *Sotsialna i humanitarna polityka*. ChDU im. Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Dubovych, K. V. (2015). Reformy sotsialnykh posluh v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy vprovadzhennia. *Aspekty publichnogo upravlinnia*, 17(3), 64–69 [in Ukrainian].
- Harasymiv, T. (2004). *Pravo sotsialnoho zabezpechennia Ukraini* [in Ukrainian].
- Honcharov, A. V. (2011). *Teoretyko-pravovi zasady sotsialnoho zakhystu v Ukraini* [Neopubl. avtoref. dys. kan. yuryd.nauk] [in Ukrainian].
- Hreba, R. (2016). *Sotsialne spriyannia osobam, yaki perebuvaiut u skladnykh zhyttievykh obstavynakh, yak osnova hromadsko-pravovoi modeli systemy sotsialnykh posluh. Derzhavne upravlinnia ta mistsve samovriaduvannia*, 31(4), 51–56 [in Ukrainian].
- Illiashenko, T. O., Kotenko, N. V., & Kliuka, U. V. (2010). *Otsinka*

sotsialnykh modelei u konteksti obgruntuvannya optymalnoi stratehii staloho rozvytku Ukrainy. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Ser. Ekonomika*, 2(1), 22–29 [in Ukrainian].

Klymenko, A. L. (2019). *Standarty i harantii sotsialnoho zabezpechennia: mizhnarodno-pravovyi i vitchyzniani kontekst*. Yurait [in Ukrainian].

Kochemyrovska, O. O., & Pyshchulina, O. M. (2012). Osnovni napriamy optymizatsii systemy sotsialnoho zakhystu v Ukraini. *NISD* [in Ukrainian].

Kovalevych, D. A. (2020). *Sotsialnyi zakhyst naselennia yak vazhlyvyi napriam sotsialnoi polityky derzhavy. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 30, 87–93 [in Ukrainian].

Kravchenko, M. (2011). Osnovni napriamy modernizatsii derzhavnoi polityky u sferi sotsialnoho zakhystu naselennia Ukrainy. *Visnyk Natsionalnyi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, 4, 249–257 [in Ukrainian].

Kriukov, O. I. (2009). Sotsialna zabezpechenist naselennia yak chynnyk pobudovy sotsialnoi derzhavy: Ukraina ta yevropeyskyi dosvid. *Derzhavne budivnytstvo*, (2). http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_2_47 [in Ukrainian].

Lavrov, O. (2021). Sotsialne strakhuvannya v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektivy rozvytku. *Ekonomichnyi analiz*, 31(2), 107–115 [in Ukrainian].

Libanova, E. M., & Palii, O. M. (2004). *Rynok pratsi ta sotsialnyi zakhyst*. S. Pavlychko „Osnovy” [in Ukrainian].

Lysiak, L. (2017). Finansove zabezpechennia sotsialnoho zakhystu naselennia v Ukraini: problemy ta perspektivy. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya "Ekonomika"*, 11(1), 22–30 [in Ukrainian].

Mazaraki, A., & Chuhunov, I. (2015). *Derzhavne finansove rehuluvannya ekonomichnykh peretvoren. KNTEU* [in Ukrainian].

Pihul, N., Liuta, O., & Boiko, A. (2015). Finansove zabezpechennia sotsialnoi sfery v Ukraini. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, 1, 30–35 [in Ukrainian].

Prylypko, S. M. (2007). *Predmet prava sotsialnoho zabezpechennia* [Neopubl. avtoref. dys. d-ra yuryd. nauk.] [in Ukrainian].

Pylhun, N. (2016). Sotsialno-pravova derzhava na etapi suchasnoho derzhavotvorennya v Ukraini. *Istoryko-teoretychni zasady derzhavotvorennya i pravotvorennya v Ukraini* [in Ukrainian].

Revun, K. (2015). Finansovi aspekty realizatsii humanitarnykh tsilei v upravlinni zbalansovanyim rozvytkom natsionalnoi ekonomiky. *Svit finansiv*, 4, 22–31 [in Ukrainian].

Roshlyo, V. (2018). Mistsevi biudzhety v umovakh detsentralizatsii: problematyka formuvannya ta napriamy reformuvannya. *Biznes-navihator*, 44(1-2), 134–139 [in Ukrainian].

Rudyk, V. (2006). Sotsialnyi zakhyst hromadian: pro pytannia poniatino-terminolohichnoho skladu v teorii ta praktytsi. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, (3), 98–108 [in Ukrainian].

Ruzhenskyi, M. (2013). *Sotsialnyi zakhyst naselennia v umovakh formuvannya rynkovoi modeli ekonomiky Ukrainy*. IPK DSZU [in Ukrainian].

Shulha, N. V. (2011). Spivvidnoshennia poniat "sotsialne zabezpechennia" ta "sotsialnyi zakhyst". *Mytna sprava*, 4 (76), 24–28 [in Ukrainian].

Skurativskyi, V., & Palii, O. (2003). *Sotsialna polityka*. UADU [in Ukrainian].

Ustynov, S. (2011). Spivvidnoshennia terminiv "sotsialnyi zakhyst" ta "sotsialne zabezpechennia" v zakonodavstvi Ukrainy. *Yurydychna nauka i praktyka*, (2), 90–95 [in Ukrainian].

Yaroshenko, S. (2005). *Pravo sotsialnoho zabezpechennia*. KNEU [in Ukrainian].

Yermolovska, O. Yu. (1996). Sotsialnyi zakhyst yak faktor stabilizatsii zhyttievoho rinvia naselennia v umovakh transformatsiinoi ekonomiky [Neopubl. avtoref. dys. kand. ekon. nauk.] [in Ukrainian].

Zahalna deklaratsiia prav liudyny (ros/ukr), *Deklaratsiia Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii* (1948). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian].

Zvieriakov, M. I. (2018). Teoretychna paradyhma staloho rozvytku ta ukrainski realii. *Ekonomika Ukrainy*, 10, 10–31 [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 22.10.23

Прорецензовано / Revised: 17.11.23

Схвалено до друку / Accepted: 23.11.23

Tetiana PALAMARCHUK, PhD (Public Administration)

ORCID ID: 0000-0001-6561-8248

e-mail: tetiana.palamarchuk@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THEORETICAL APPROACHES TO UNDERSTANDING SOCIAL GUARANTEES IN THE STATE SOCIAL SECURITY SYSTEM

Background. The article examines the modern role of the democratic state in ensuring the rights and freedoms of citizens, in particular with regard to social protection. Taking into account the broad obligations that the state bears to citizens, special attention is paid to the system of legislative, institutional and organizational support for the realization of these rights and freedoms. The background context of the study notes the relevance of the problem of social protection in modern society. The main goal of the study is to determine the role of social protection in the social security system and to justify its importance in the context of public administration.

Methods. The article uses a number of general and special methods of scientific research to study the system of social protection of the population. Dialectical method: made it possible to single out a false understanding of the organizational support for the construction of the state's social protection policy. System method: made it possible to investigate the social and economic content of social protection, as well as to systematize its determinants. Comparative method: was used to study the approaches of different authors to the definition of the concept of "social protection". Generalization method: was used to provide own understanding of the concept of "social protection" based on the analysis of previous studies and comparison of different approaches.

Results. The article analyzes the social protection of the population and reveals a number of determinants that characterize these concepts. The main results of the study include the following: Social protection involves the mandatory participation of the state through a minimally determined level of state support for certain categories of the population that are in a situation of social risks and have a standard of living lower than the average in society. The system of social standards determines not only the realization of individual rights, but also ensures the implementation of these rights by the state.

Conclusions. The study points to the important role of social protection in the formation and development of a full-fledged personality and social potential, which contributes to increasing the intensity of socio-economic processes in the state. The introduction of the social protection system opens up the possibility of consolidating the resources of vulnerable segments of the population and their return to active socio-economic activity, which contributes to considering the costs of social security as social investments.

Key words: safety, social protection, social potential, security guarantees, social risks.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.